

EVOLUȚIA PRESTĂRII SERVICIILOR CONTRA PLATĂ DIN SFERA SOCIALĂ ÎN REPUBLICA MOLDOVA

S. Tucan

Universitatea Tehnică a Moldovei

Apariția mărfii în formă de servicii a cauzat formarea pieții de servicii, reprezentând totalitatea relațiilor social-economice, juridice, materiale și financiare, care apar între producătorii acestor servicii - vânzători și consumatori (cumpărători) în procesul de vânzare-cumpărare ale serviciilor. Rolul de subiecți ale acestor relații le aparține întreprinderilor, organizațiilor, instituțiilor și persoanelor fizice, care prestează și consumă (folosesc) serviciile prestate contra plată.

În corespundere cu cele expuse din totalitatea serviciilor prestate, pe care le vom considera ca o omogenitate economică unică, putem evidenția două categorii sau forme de bază:

- materiale,
- nemateriale (pur servicii).

Servicii materiale sunt considerate acele categorii (forme) pentru producerea cărora se depune munca îndreptată la realizarea procesului de schimb, distribuția sau consumul produselor finite, muncă care nu creează bunuri materiale, dar care este menită de a aduce aceste produse la consumator și a deservi procesul de consum. Și deoarece procesele materiale au loc în sfera de consum, este rațional de a le atribui la servicii materiale.

Astfel, cu toate că producerea mărfurilor are un obiect unic de muncă – materia și forța ei, aceasta nu exclude existența cunoscutele deosebiri între unii participanți la activitățile umane din sfera dată. Relațiile de producere a mărfurilor pot fi exprimate în diferite forme economice - în formă de muncă productivă sau în formă de servicii materiale (adică muncă neproductivă).

La categoria servicii nemateriale se referă

muncile, care fiind efectuate nu capătă o formă de marfă materială. Serviciile nemateriale, la rândul lor, pot fi divizate în trei categorii:

a) servicii nemateriale care țin de procesul de reproducere a forței de muncă (serviciile prestate de lucrătorii din sferele învățământului și ocrotirii sănătății);

b) servicii nemateriale, care contribuie la folosirea rațională a timpului liber (serviciile prestate de lucrătorii din cultură și sport);

c) servicii nemateriale prestate de întreprinderile de deservire socială (cu caracter neproductiv) (băi, saune, frizerii, saloane cosmetice).

Toate serviciile, prestate populației se clasifică în – servicii prestate contra plată, servicii achitate parțial și servicii gratuite. În special în Republica Moldova majoritatea ramurilor din sfera deservirii prestează servicii contra plată.

La categoria servicii cu plată din sfera social-culturală se atribuie: organizarea odihnei, distracțiilor și activităților culturale, sportive, ocrotirea sănătății și prestarea serviciilor sociale, inclusiv activitatea instituțiilor sanatoriale-balneare. În anul 2007 cota parte a serviciilor cu caracter social-cultural a constituit 14% din volumul total al serviciilor prestate contra plată (de 7,45 ori mai mult decât în anul 2000), fapt cauzat de micșorarea subvențiilor din partea statului pentru susținerea sferei sociale și trecerea ei la funcționarea în condițiile economiei de piață. Menționăm, că în ultimii ani asortimentul serviciilor prestate contra plată se lărgeste considerabil (tab 1).

Tabelul 1. Evoluția prestării serviciilor contra plată în sfera socială în Republica Moldova (mln. lei)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Prestate servicii – total inclusiv:	312,0	421,1	519,9	664,8	840,0	965,4	1128,1	1289,4
Servicii în organizarea activităților recreative, distractive, culturale	53,1	59,6	51,0	79,8	105,4	116,8	160,8	196,8
Servicii în sistemul învățământului	163,3	225,3	304,2	354,7	444,0	502,4	536,7	582,9
Activitatea sportivă	2,8	2,6	3,9	5,2	6,3	7,3	9,1	13,5
Servicii în sistemul ocrotirii sănătății	77,8	112,5	135,0	185,5	227,6	265,9	322,4	380,4
Serviciile instituțiilor sanatoriale - balneare	15,0	21,1	25,8	39,6	56,7	73,0	99,1	115,8

Sursa: Anuarul statistic al Republicii Moldova. Chișinău, 2007, p. 155 -156.

Conform datelor din tabelul nr.1. în ultimii șapte ani volumul serviciilor prestate populației contra plată în sfera ocrotirii sănătății și în domeniul activității sportive a crescut de circa 5 ori, în sfera învățământului și organizării activităților recreative, distractive și culturale - de 3,7 ori.

Tendențele de creștere rapidă a volumului de servicii prestate contra plată în sfera socială și, în

special, în sfera învățământului și a ocrotirii sănătății au influențat în mod diferit dezvoltarea acestor ramuri.

Învățământul primar și general

În ultimii ani în sistemul învățământului public al Republicii Moldova s-au conturat un șir de tendințe contradictorii (tabelul 2)

Tabelul 2. Numărul școlilor și elevilor din învățământul primar și mediu general.

	2000/01	2005/06	2006/2007	2007/08
Numărul instituțiilor - total	1573	1558	1546	1534
Inclusiv: private	27	28	23	22
Școli primare	115	104	96	94
inclusiv: private	1	-	-	
Gimnazii	654	664	668	678
inclusiv: private	5	4	2	1
Licee	183	384	442	471
inclusiv: private	20	24	21	21
Numărul elevilor - total, mii.	631,2	519,0	493,5	462,8
inclusiv: în instituțiile private	6,4	5,0	4,3	4,2
Personalul didactic – total, mii.	42,4	41,0	40,1	38,7
inclusiv: în instituțiile private	0,6	1,0	0,7	0,6

Sursa: Anuarul statistic al Republicii Moldova, Chișinău, 2007, p. 155-156.

După cum vedem din tabelul nr.2, numărul total de instituții de învățământ în perioada examinată, s-a micșorat neconsiderabil, cu excepția gimnaziilor și liceelor. S-a micșorat considerabil numărul de gimnazii private. Numărul elevilor din instituțiile de învățământ primar și mediu general s-a micșorat cu 26,4 %, inclusiv în cele private – cu 34,4%. În limba română și-au făcut studiile 79,5%, în limba rusă – 20,3% și în alte limbi - 0,2 % de elevi. În instituțiile de învățământ primar și mediu general se fac studii și în limbile ucraineană, bulgară și engleză. Din numărul total de elevi care studiază limbile străine 58,6% - studiază limba franceză, 46,6% - engleză, 3,8% - germană.

În anul 2007 au absolvit gimnaziul 51,5 mii de elevi, inclusiv – 25,3 mii de fete. Numărul absolvenților liceelor și școlilor medii generale este de 26,2 mii persoane.

Numărul personalului didactic, care a activat în domeniu, în anul de studii 2007/08 a fost de 38,7 mii persoane, dintre care – 82,0 % au studii superioare și 18, %- studii medii speciale. Ponderea femeilor în numărul total al personalului didactic este de 83, 8 %.

Învățământul secundar profesional. În ultimii ani în republică se i-au măsuri pentru a dezvolta sistemul de învățământ secundar profesional. (tabelul 3)

Tabelul 3. Sistemul de învățământ secundar profesional în Republica Moldova.

	2000/01	2005/06	2006/07	2007/08
Instituțiile de învățământ secundar profesional inclusiv:	80	78	78	75
Școli de meserie	27	26	26	23
Școli profesionale	53	52	52	52
Numărul elevilor inclusiv:	22804	25005	23656	24506
în școli de meserie	4501	4209	3962	3284
în școli profesionale	18303	20796	19694	21222
Absolvenți inclusiv:	13954	11274	14486	15400
a școlilor de meserie	3829	3980	3646	2500
a școlilor profesionale	10215	7294	10840	12900

Sursa: Anuarul statistic al Republicii Moldova, Chișinău, 2007, p. 160.

În anul de studii 2007/08 numărul de elevi care au făcut studiile în instituțiile de învățământ de stat a constituit 24,3 mii persoane, reprezentând 99% din totalul elevilor. În cadrul instituțiilor de învățământ secundar profesional începând cu anul de studii 2007/08 activează 2 școli de meserii private, în care fac studii 235 persoane. În instituțiile de învățământ de stat din contul bugetului sunt instruiți 94,3% de elevi, iar în bază de contract -5,7%.

Din numărul total al elevilor 83,3% studiază în școlile profesionale și 16,7% - în școlile de meserii. Ponderea fetelor în numărul total al elevilor este de 35,5%. Din numărul total al elevilor 83,6% studiază în limba română și 16,4% - în limba rusă. Numărul elevilor care studiază limbile străine este de 14, 7 mii persoane, dintre care – 67,6% studiază limba franceză, 31,4% - engleză.

Numărul elevilor care au solicitat locuri în cămin constituie 11,6 mii persoane, dintre care 96,7% au fost cazați în cămine. Numărul bursierilor era de 21,2 mii persoane sau 89,5 % din numărul total al elevilor.

În instituțiile de învățământ secundar profesional, în anul de studii 2007/08 au fost înmatriculate 16,2 mii persoane, inclusiv 72,7% în școli profesionale, 7,5% în licee profesionale,

19,8% în școli de meserii. Ponderea celor înmatriculați din localitățile rurale în numărul total de persoane înmatriculate este de 68,4%.

Din numărul total al persoanelor înmatriculate 81,8% sunt absolvenții gimnaziilor, 18,2 %- absolvenții liceelor și școlilor medii de cultură generală.

Structura pe specialități reflectă ponderi semnificative pentru anumite specialități: bucătar (15,0% din înmatriculați), lăcătuș la repararea automobilelor (9,4%), tencuitor și cusător (respectiv 7,8% și 7,4% din înmatriculați.)

În instituțiile de învățământ secundar profesional personalul didactic de bază îl constituie 2,5 mii persoane, dintre care 56,3 % cu studii superioare, 35,6%- cu studii medii speciale.

Învățământul mediu de specialitate. Schimbări considerente au avut loc și în sistemul de învățământul mediu de specialitate (tabelul 4).

Din numărul total al elevilor 83,8% studiază în limba de stat, 14,6% - în limba rusă. Numărul elevilor care au solicitat locuri în cămin constituie 11,1 mii persoane, dintre care 92,3% au fost cazați în cămine. Ponderea bursierilor din numărul total a elevilor care fac studiile la secția de zi este de 74,2% în cazul când studiile sunt finanțate din buget și 2,0% în cazul achitării taxei pentru studii.

Tabelul 4. Numărul colegiilor și elevilor din colegii.

	2000/01	2005/06	2006/07	2007/08
Numărul colegiilor				
inclusiv:	60	51	49	49
de stat	43	42	42	43
nestatale	17	9	7	6
Numărul elevilor				
inclusiv:	19897	27060	30223	31307
în colegiile de stat	16395	24694	27932	28895
În colegiile nestatale	3502	2366	2291	2412
Ponderea elevilor din colegii care achită taxa pentru studii, %				
în colegiile de stat	25,5	48,7	47,8	46,5
în colegiile nestatale	91,7	95,0	94,6	93,9
Numărul absolvenților colegiilor, mii.	6,6	4,9	3,8	6,4

Sursa: Dezvoltare social-economică a Republicii Moldova în anul 2007, Chișinău 2008, p. 142-143.

În perioada supusă analizei s-a înregistrat micșorarea numărului colegiilor de stat ca rezultat al comasării lor și a celor nestatale aproximativ de 3 ori. Numărul de elevi care achită taxele pentru studii îl constituie 15,5 mii persoane sau 51,3% din numărul total al elevilor. În ultimii ani se

înregistrează creșterea numărului elevilor care sunt instruiți în instituțiile de stat în bază de contract.

Astfel dacă în anul de studii 2000/01 taxa pentru studii o achita fiecare al patrulea elev, în anul de studii 2007/08 - o achitat practic fiecare al doilea.

În funcție de nivelul de studii al persoanelor înmatriculate s-a constatat că 72,0% sunt absolvenți ai gimnaziilor, 20,2% - ai școlilor medii de cultură generală, 7,3% - ai liceelor. Concursul de admitere în colegii a constituit 132 persoane la 100 admise.

Structura pe grupe de specialități relevă ponderi mai semnificative pentru anumite profiluri: medicină (13, 0% din total înmatriculați), economie (11,7%), transporturi (10,4%), pedagogie (8,0%),

ceea ce este determinat de alegerea liberă a tinerilor și de ofertele sistemului de învățământ.

Personalul didactic de bază în colegii îl constituie 2,5 mii pedagogi, din care 97,0% au studii superioare. Instruirea o efectuează 2,0 mii pedagogi.

Învățământul superior. În ultimii 7 ani au intervenit schimbări și în sistemul de învățământ superior (tabelul 5)

Tabelul 5. Evoluția învățământului superior în Republica Moldova.

	2000/01	2005/06	2006/07	2007/08
Numărul instituțiilor de învățământ superior	47	35	31	31
de stat	15	18	17	17
nestatale	32	17	14	14
Numărul studenților – mii.	79,0	126,1	127,9	122,9
în instituțiile de stat	59,4	104,4	106,7	101,7
în instituțiile nestatale	19,6	21,7	21,2	21,1
Ponderea studenților care achita taxa pentru studii				
în instituțiile de stat	48,3	76,5	75,3	73,5
în instituțiile nestatale	99,8	98,0	94,6	97,8
Admiterea în instituțiile de învățământ superior – mii.	24,7	34,5	25,8	23,7
în instituțiile de stat	17,5	29,1	22,4	20,3
în instituțiile nestatale	7,2	5,4	3,4	3,4
Absolvenții instituțiilor de învățământ superior – mii.	12,5	17,4	17,0	20,0
a instituțiilor de stat	10,2	13,2	13,1	16,6
A instituțiilor nestatale	2,3	4,2	3,9	3,4

Sursa: Dezvoltare social-economică a Republicii Moldova în anul 2007, Chișinău 2008, p. 143-145.

După cum urmează din tabel în ultimii 7 ani numărul instituțiilor de învățământ superior nestatal s-a micșorat, în special, din motivul neacreditării lor din cauza nivelului scăzut al instruirii. Concomitent a crescut numărul studenților în instituțiile de învățământ superior de stat. Mai mult de trei pătrimi din studenții în instituțiile de învățământ superior achită taxa pentru studii. Pe viitor se prevede ca studiile în instituțiile de stat să fie exercitate din contul surselor bugetare.

Repartizarea persoanelor înmatriculate pe domenii fundamentale se prezintă astfel: cea mai mare pondere o au științele sociale, economice și dreptul – fiecare al treilea înmatriculat, apoi urmează inginerie, tehnologii de prelucrare, arhitectură și construcții – 28,2 %, studii pedagogice – 17,2 %, etc.

În funcție de nivelul de studii al persoanelor înmatriculate mai mult de jumătate sunt absolvenți ai liceelor, o treime – a școlilor medii de cultură generală, 8,9 % - își continuă studiile după absolvirea colegiilor și 1,4 % - după absolvirea școlilor profesionale. Ponderea studenților înmatriculați în baza diplomei de bacalaureat, în

totalul de înmatriculați constituie în a 2007\2008 este de 60,9 % , în comparație cu 48,8% în anul de studii 2006/07.

Numărul de absolvenți ai instituțiilor de învățământ superior în anul 2007 a constituit 20,0 mii persoane, inclusiv absolvenți ai instituțiilor de stat – 77,6 % și 22,4% - ai celor nestatale. Trei pătrimi din absolvenți au urmat studiile cu achitarea taxei pentru studii. Cea mai mare pondere o au specialitățile economice (25,9% din numărul total al absolvenților), care sunt urmate de drept (21,0%).

Ocotirea sănătății. Consecințele tranziției economiei Republicii Moldova de la sistemul administrativ de comandă la relațiile economice de piață, s-au răsfrânt asupra tuturor ramurilor economiei, inclusiv și asupra sistemului de ocrotire a sănătății. Totuși și în condițiile economiei de piață asistența medicală are menirea de a asigura realizarea unei priorități sociale foarte importante – ocrotirea și îmbunătățirea sănătății cetățenilor, prestând populației servicii de o calitate înaltă în ce privește tratamentul, întremarea sănătății și profilaxia diferitor boli. În Republica Moldova serviciile de asistență medicală sunt prestate de

instituții cu diferite forme de proprietate (tabelul 6).

Tabelul 6. Rețeaua instituțiilor medicale pe teritoriul Republicii Moldova în perioada a. 2000–2007.

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Spitale	132	110	110	111	116	114	84	83
din ele nestatele	8	10	10	11	11	11	11	11
Instituții medicale: ambulatoare și policlinici	571	545	562	577	636	654	679	706
inclusiv:								
Centre ale medicilor de familie	48	48	48	48	48	48	49	49
Asociații medico-teritoriale	5	5	5	5	5	5	5	5
Centre de medicină preventivă	50	40	40	40	40	40	40	40
Stații, stați mici, puncte de asistență medicală urgentă	105	107	114	122	122	127	132	132
Case de copii	4	3	3	3	3	3	3	3
Sanatorii de tratare a tuberculozei	5	3	2	2	2	2	2	2
Numărul paturilor în spitale	32423	25044	24443	24097	23113	22961	22471	21892

Sursa: Anuarul statistic al Republicii Moldova, Chișinău, 2007, p. 188.

Examinând datele din tabelul 6 constatăm că în perioada studiată numărul de spitale s-a micșorat cu 36,4%, iar numărul păturilor medicale – cu 30,7 %. Trebuie de menționat faptul, că micșorarea numărului de spitale și paturi s-a produs în rezultatul centralizării spitalelor, paturilor (locurilor) din spital și ridicarea concomitent a calității serviciilor prestate de medicina specializată.

Conform informației Ministerului Sănătății, în anul 2007 *morbiditatea populației* de unele boli infecțioase se caracterizează prin majorarea cazurilor de infecții intestinale acute cu 9,4 %, infecții acute ale căilor respiratorii cu 5,3%, gripă – de 3,2 ori. Concomitent s-a înregistrat o scădere semnificativă a cazurilor de hepatite virale de la 3576 cazuri în anul 2004 până la 574 cazuri în anul 2007.

Analizând volumul serviciilor prestate contra plată în sfera socială putem face următoarele concluzii:

- Liberalizarea vieții sociale a trezit interesul maselor largi ale populației față de studii ca obiect de valoare. În lumea contemporană **studiile** capătă o importanță hotărâtoare pentru dezvoltarea social-culturală și economică și se transformă într-un factor foarte important al sănătății spirituale a societății, pregătirii profesionale, diverselor forme de creație și a progresului. Astfel pentru ca sfera învățământului să se dezvolte în permanență este necesar de a introduce noi tehnologii, metode de studii, de a ridica nivelul de instruire, a organiza cursuri și a realiza programe de perfecționare a corpului didactic, de a procura materiale și utilaj modern, a efectua cercetări științifice în domeniu.

- Odată cu dezvoltarea relațiilor de piață în sfera ocrotirii sănătății și mărirea volumului serviciilor prestate contra plată devine foarte actuală stabilirea proporțiilor ce țin de raportul între serviciile de asistență medicală prestate din contul statului și cele prestate contra plată (în baza economiei de piață) și acordarea în continuare a unei atenții deosebite din partea statului pentru dezvoltarea acestei sfere de activitate. Cu toate că baza-tehnică materială și științifică în domeniul ocrotirii sănătății s-a dezvoltat considerabil, asistența medicală, totuși, nu îndeestulează cerințele crescânde ale populației, iată de ce este necesar de a o face accesibilă pentru toți membrii societății prestându-le minimul gratuit de servicii de asistență medicală garantat de stat și asigurând pe parcurs mărirea lor atât cantitativă cât și calitativă.

Bibliografie

1. **Voscolovici N. A.** *Economica platnyh uslug. izd.. "Uniti". Moscva, 2007g.*
2. *Dezvoltarea Social - Economica a Republicii Moldova în anul 2007, Chisinau, 2008.*
3. **Rojcov P. A.** *Razvitie fizcul'tury i sporta v sovremennom mire. M.: Sovetskij sport, 2002 g.*
4. **Cadîrov F. N.** *Czenoobrazovanie mediczinskih i servisnyh uchrezhdenij, uchrezhdenij zdravoohraneniya". M.: Gran', 2001 g.*
5. **Ivanov G. P., Șustov M. A.** *Economica cul'tury. M.: Uniti-Dana, 2001g.*

Recomandat spre publicare: 04.02.2009